

Uczelnie wyższe a prawa komunikacyjne Głuchych w Polsce

1. Wstęp

Niniejszy artykuł jest kontynuacją rozważań ujętych we wcześniejszych publikacjach naukowych¹, uzupełniony o aktualną sytuację głuchych na uczelniach wyższych, a przede wszystkim z uwzględnieniem nowego ustawodawstwa. Jako osoba Głucha, posługująca się polskim językiem migowym (PJM) na co dzień, doświadczam barier komunikacyjnych w świecie słyszących. Takie bariery nie istnieją w społeczności osób Głuchych², gdzie jej członkowie porozumiewają się w języku wizualno-przestrzennym. Jako członek społeczności Głuchych w sposób naturalny dowiaduję się o problemach osób z tą samą przypadłością, ponadto, jako działacz NGO jestem proszona o wsparcie w ich rozwiązaniu oraz mówieniu o nich w różnych gremiach tak, aby dotarły do władz, które tworzą prawo i mogą je zmienić, co też czynię pośrednio niniejszym artykułem.

Prawa komunikacyjne Głuchych są elementem polityki językowej państwa. Polityka językowa jest młodą gałęzią nauki, która nie stanowi istotnego zainteresowania wśród badaczy i nie doczekała się ugruntowanej metodologii badawczej³. Polityka językowa to inicjowanie działań na rzecz użytkowników danego języka, przede wszystkim działań prawnych. Ma ona silny wpływ na społeczności, między innymi na społeczność Głuchych w Polsce, nadto, moim zdaniem, jest bardzo ważnym wątkiem *Deaf Studies*. Przyznanie praw językowych, a więc przede wszystkim możliwości komunikacji (brak zakazu migania)

¹ Rutkowski P., Talipska M., *Głusi na uczelniach wyższych w Polsce* [w:] Woźnicka E. (red.), *Edukacja niesłyszących - wczoraj, dziś, jutro*, Łódź 2017. Rutkowski P., Talipska M., *Kształcenie akademickie głuchych* [w:] Sak M. (red.) *Edukacja głuchych*, Warszawa 2014.

² Zapis dużą literą jest celowym zabiegiem. Osoby głuche, które przynależą do społeczności Głuchych, tj. porozumiewające się polskim językiem migowym czują odrębną przynależność społeczną. W celu wyróżnienia identyfikacji i wyrażenie szacunku stosuje się zapis analogiczny do innych mniejszości etnicznych. Takich jak Kaszubi, Łemkowie, Tatarzy. Termin ten w ujęciu nie rzeczownikowym pisze się małą literą, taką pisownię stosuje się też odnośnie do osób głuchych z perspektywy medycznej, bez wyszczególnienia ich przynależności kulturowej.

³ Łuczak J., *Polityka językowa Unii Europejskiej*, Warszawa 2010, s. 7-9.

między osobami należącymi do tej mniejszości ma wpływ na poziom wykształcenia. O ile do dziś są odczuwane skutki kongresu surdopedagogicznego, który miał miejsce w 1880 roku w Mediolanie, a na którym uchwalono zakaz stosowania komunikacji migowej w edukacji. W konsekwencji wiele szkół do poziomu szkoły średniej (a także szkół policealnych) zalicza się do szkół oralnych, co jest decyzją stricte dyirekcji danej szkoły. Wspomnieć jednak należy, że sytuacja na uczelniach wyższych wygląda dużo lepiej, co zostanie szczegółowo omówione.

2. Stan prawny

Ustawą z 2011 roku Sejm przyjął nowelizację ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. Była ona krokiem milowym, ponieważ oprócz istnienia programów i dotacji celowych z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), które ustały 18 lipca 2012 roku⁴, (umożliwiły one uczelniom otrzymanie dofinansowania dla tłumaczy), usankcjonowano prawnie (nie w sposób bezpośredni), nie konkretyzując,

na jakie usługi przeznaczone są fundusze. Wskazano ogólne potrzeby osób niepełnosprawnych, co nie wydaje się być złym rozwiązaniem pod warunkiem, że na ten cel przeznaczane są odpowiednie środki. Ustawa wyraźnie stwierdza, że osobom niepełnosprawnym⁵ należy stwarzać możliwości pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych. Oprócz powyższego zapisu, istniało również rozporządzenie zawierające algorytm wyliczania dotacji przeznaczonej na stwarzanie osobom niepełnosprawnym odpowiednich warunków. Głusi oraz słabosłyszący z grona studentów i doktorantów mieli najwyższy współczynnik w podziale dotacji spośród studentów i doktorantów z niepełnosprawnością. Dotacja, do której wyliczenia wykorzystano jedynie osoby niepełnosprawne z grona studentów i doktorantów, miała na celu

⁴ Butkiewicz A., Czajkowska- Kisil M, *Głusi i nie(do)słyszący na uczelni wyższej w Polsce* [w:] Świdziński M. (red) Sytuacja osób głuchych w Polsce, Warszawa 2014, s. 33.

⁵Wykorzystano termin ustawowy "osoby niepełnosprawne", natomiast w części wyjaśniającej zastosowano termin "osoby z niepełnosprawnością".

pokryć potrzeby wszystkich osób niepełnosprawnych, o których mowa w tej ustawie⁶.

Obecnie funkcjonujący zapis art. 11 ust. 1 pkt 6 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r.⁷ brzmi następująco:

“Podstawowymi zadaniami uczelni są: [...] stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w:

- a) procesie przyjmowania na uczelnie (novum),
- b) kształceniu,
- c) prowadzeniu działalności naukowej.”

Oprócz zmiany dwóch ostatnich podpunktów, ustawa zwiększyła możliwość egzekwowania stworzenia warunków do przyjmowania na uczelnie, co wcześniej nie było uregulowane. Zwyczajowo było to jednak stosowane, zwłaszcza przez wiodące uczelnie wyższe. Dnia 28 września 2018 roku Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego wydał rozporządzenie do nowej ustawy “w sprawie sposobu podziału środków finansowych dla uczelni na świadczenia dla studentów oraz na zadania związane z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej”. W rozporządzeniu tym pojawiła się nowa regulacja, ponieważ przy obliczaniu dotacji przeznaczonej na stwarzanie warunków osobom niepełnosprawnym, oprócz studentów i doktorantów, uwzględnia się także pracowników z niepełnosprawnością, którzy legitymują się odpowiednim orzeczeniem.

Ustawa sama w sobie teoretycznie przyczyniła się do spełnienia wymagań określonych w artykule 24 ust. 5 Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych,

a w szczególności prawa do racjonalnego dostępu do możliwości uczenia się przez osoby z niepełnosprawnością przez całe ich życie, poprzez określenie w ustawie terminu osoba niepełnosprawna, nie precyzując jej

⁶ Za cenne informację dziękuję Annie Butkiewicz.

⁷ Dz.U.2018 poz 1668

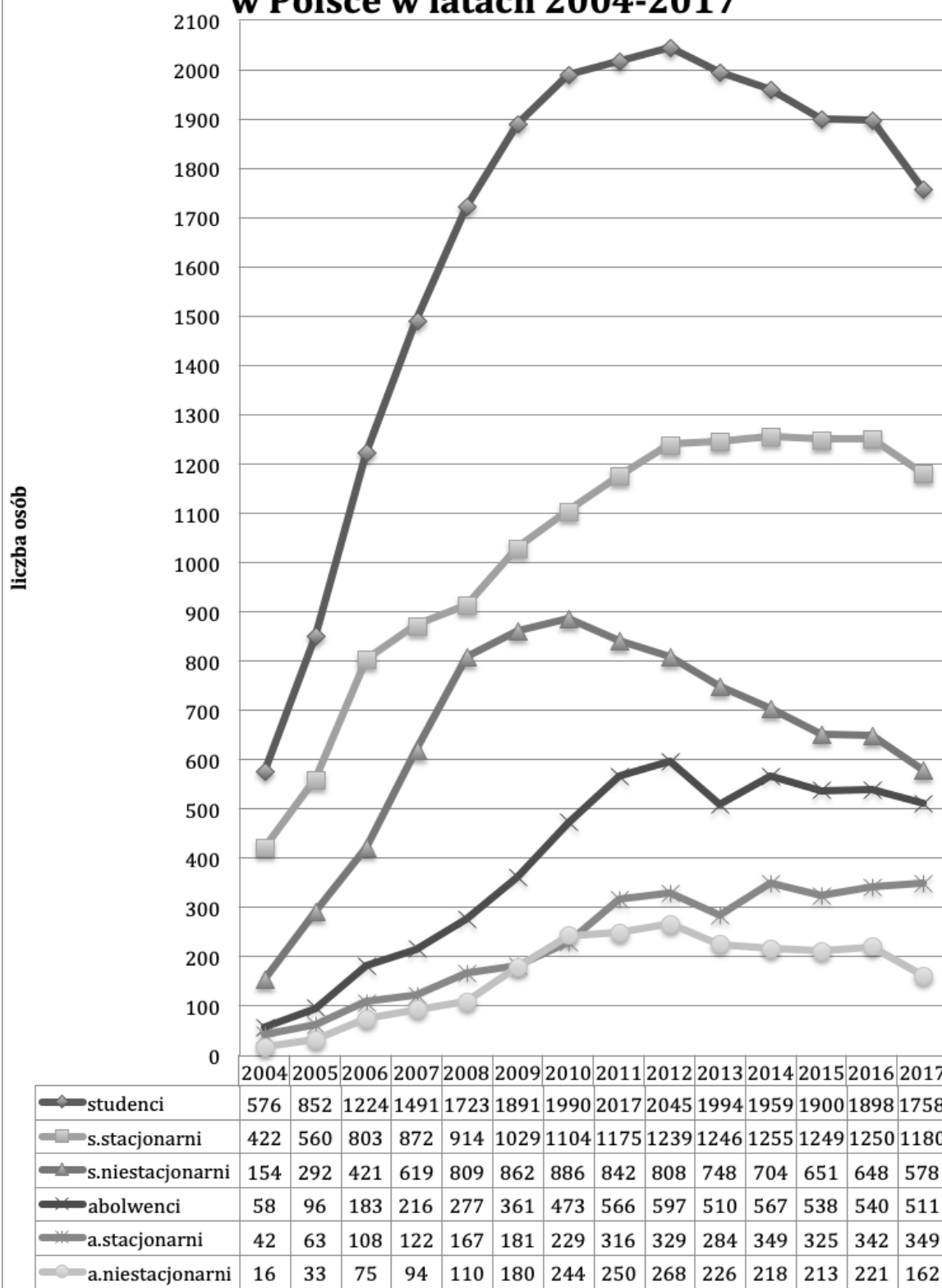
statusu na uczelni. Należy pamiętać, że osoba z niepełnosprawnością może odgrywać na uczelni jedną z wielu ról, tj. być zarówno studentem, doktorantem, słuchaczem studiów podyplomowych, jak i pracownikiem administracji, pracownikiem technicznym, pracownikiem naukowym, pracownikiem dydaktycznym, wykładowcą zewnętrznym, afiliowanym przy uczelni kierownikiem grantu badawczego (bez zatrudnienia i uczestnictwa w systemie kształcenia), nieetatowym wykonawcą w projekcie badawczym, osobą piszącą pracę doktorską poza formalnym trybem kształcenia, czy osobą będącą na wymianie międzyuczelnianej/międzynarodowej. W rzeczywistości uczelnie dotychczas nie respektowały zapisów ustawy w kwestii zapewniania warunków pełnego dostępu do kształcenia podyplomowego uzasadniając to brakiem funduszy oraz brakiem uwzględnienia w algorytmie słuchaczy studiów podyplomowych będących osobami niepełnosprawnymi. Osoby z niepełnosprawnością pełniące inne role, których nie uwzględnia algorytm, potencjalnie są również dodatkowym, finansowym obciążeniem dla uczelni, chociaż *de facto* nie wliczają się oni do wyliczenia i zwiększenia dotacji. W świetle w/w Ustawy uczelnia ma obowiązek zapewnić im wszystkim równy dostęp do kształcenia się.

3. Dane ilościowe

Liczebność Głuchych studentów posługujących się polskim językiem migowym na dzień dzisiejszy trudno oszacować. Jedyne statystyki dotyczące studentów, jakimi dysponujemy, to statystyki Głównego Urzędu Statystycznego, który rokrocznie zbiera dane z uczelni wyższych według stanu na dzień 30 listopada danego roku. Dane ujęte na wykresie ukazują liczbę studentów na uczelniach wyższych, którzy posiadają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności 03-L, informujące o istniejącej wadze słuchu w ogóle, w związku z tym zostały ujęte w tych statystykach zarówno osoby głuche posługujące się językiem migowym, jak i osoby niesłyszące, które porozumiewają się w języku fonicznym, korzystają albo nie korzystają z aparatów słuchowych bądź implantów. W tych statystykach

nie wyodrębnia się także osób słabosłyszących. Są oni ujęci w tym samym miejscu ze względu na brak odrębnych orzeczeń o stopniu niepełnosprawności oraz brak precyzyjnych definicji osoby głuchej, chyba że znajduje się to w indywidualnych danych poszczególnych uczelni z ich własną definicją.

Studenci i absolwenci uczelni wyższych w Polsce w latach 2004-2017

Wykres 1. Liczebność głuchych i słabosłyszących studentów i absolwentów uczelni wyższych w latach 2004-2017. Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego⁸.

⁸Bielewicz Ł. i.in. (red.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2004 r.*, Warszawa 2005, s. 207, 221.

Jak widać na prezentowanym wykresie, od roku 2004⁹, kiedy studiowało 576¹⁰ studentów niesłyszących i słabosłyszących, liczba ta gwałtownie wrosła, aby w 2012 osiągnąć punkt kulminacyjny- 2045 studentów, po czym zaczęła spadać i w roku 2017 było ich już 1758 (podobnie jak w roku 2008, kie wśród studentów znajdowało się 1723 osób niesłyszących albo słabosłyszących).

Zdecydowana większość studentów wybiera stacjonarny tryb studiów i ich liczba w latach 2011-2017 stabilnie oscyluje w granicy 1175-1255 osób. Studentów studiów niestacjonarnych w roku 2004 było 154, ich liczba osiągnęła punkt kulminacyjny w roku 2010, kiedy było ich 886, aby później odnotować systematyczny spadek i w roku 2017 osiągnąć liczbę 578 studentów.

O ile w 2012 roku spotkaliśmy się z największą liczbą absolwentów niesłyszących i słabosłyszących w ogóle, to bardzo niepokojącym faktem jest niski stosunek liczby studentów do liczby absolwentów, który w latach 2004-2017 wynosił pomiędzy 9,93 a 3,44¹¹. W większości osoby niesłyszące i słabosłyszące ukończyły studia stacjonarne, z wyjątkiem lat 2009-2010, kiedy liczba absolwentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych była zbliżona do siebie. Oznacza to wysoki stopień ich rezygnacji z podjętych studiów. W Polsce system zniżek

Franecka A. i.in. (red.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2005 r.*, Warszawa 2006, s.224, 231.

Baran A. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 r.*, Warszawa 2007, s. 223, 229.

Marciniak G. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r.*, Warszawa 2008, s. 198, 201.

Marciniak G. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 r.*, Warszawa 2009, s. 260, 265.

Nałęcz S.. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r.*, Warszawa 2010, s. 270, 275.

Łysoń P. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2010 r.*, Warszawa 2011, s. 281, 285.

Łysoń P. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2011 r.*, Warszawa 2012, s. 283, 288.

Łysoń P. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 r.*, Warszawa 2013, s. 155.

Łysoń P. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 r.*, Warszawa 2014, s. 158.

Żyra M. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 157, 158.

Żyra M. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 163, 164.

Żyra M. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2016 r.*, Warszawa 2017, s. 155, 156.

Auksztol J., Buńko M. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 r.*, Warszawa 2018, s. 218, 219.

⁹ Od tego roku publikowane są dane statystyczne.

¹⁰ Studenci podejmujący dwa kierunki studiów będą ukazani w niniejszym wykresie dwa razy.

¹¹ Stosunek liczby studentów do liczby absolwentów ma jedynie pomóc zobrazować ilość osób przystępujących do studiów w danym roku i ilość osób kończących studia oraz pokazać duży stopień rezygnacji.

oferowanych studentom na podstawie legitymacji sprzyja rekrutacji na pierwszy rok studiów stacjonarnych na uczelniach państwowych. Studenci otrzymują legitymacje, ale nie uczęszczają na zajęcia, często też w kolejnych latach rekrutują się po raz kolejny na podobnych lub innych kierunkach.

Nie wydaje się, aby podobna sytuacja miała miejsce w przypadku głuchych studentów, dla których zdanie matury w języku polskim jest olbrzymim i z trudem zdobytym sukcesem¹². Bardziej prawdopodobnym scenariuszem jest sytuacja, gdy po pierwszym roku albo jeszcze w jego trakcie, kiedy nastąpiło zderzenie z rzeczywistymi warunkami panującymi na uczelni i poziomem stwarzania warunków do pełnej dostępności, o której będzie mowa dalej, Głusi studenci, którzy nie mieli zapewnionej pełnej dostępności, poddawali się, a następnie zostali skreśleni z listy studentów.

4. Praktyka

Jako aktywny działacz społeczny, otrzymywałam dużo zgłoszeń od studentów odnośnie problemów takich, jak: brak osoby kontaktowej w sprawie stworzenia warunków do pełnego udziału w kształceniu, brak procedury administracyjnej (to znaczy, że nie ma wydawanych dokumentów, co oznacza najczęściej ustną odpowiedź odmowną), stosowane są też maile, lecz bez uzasadnienia decyzji odmownej, przez co bardzo trudno ustosunkować się do owej decyzji, a osoba z zewnątrz, na przykład adwokat czy specjalista z NGO, musi domniemywać powodów sytuacji. W przypadku próby wyjaśnienia tej sprawy na innym szczeblu lub z pomocą profesjonalistów, na przykład z udziałem prawników, często używano argumentu, że dana osoba źle usłyszała, źle zrozumiała, bądź zaprzeczano istnienia złej sytuacji, która miała miejsce. Zmieniano także uzasadnienie. Zauważalny był według głuchych studentów fakt wykorzystywania ich problemu komunikacyjnego

¹² Matury pisemne przeprowadza się w języku polskim, języku obcym dla polskim Głuchych, których językiem pierwszym jest polski język migowy, a dostęp do edukacji na poziomie podstawowym w PJM jest w ograniczonym zakresie.

do manipulowania przez osoby słyszące faktami, które miały miejsce. Głuchych traktuje się jak osoby, które nie mogą w tej sytuacji cokolwiek zrobić, co więcej, praktyka pokazuje, że w istocie tak jest. Z taką sytuacją w Polsce można się wielokrotnie spotkać, ponieważ w rzeczywistości osoby głuche często pozostawione są same sobie w zderzeniu z instytucjami państwowymi. Osoby głuche znajdują się w jednej z najgorszych sytuacji na rynku pracy, co więcej, brak jest głuchych specjalistów komunikujących się w polskim języku migowym, które mogłyby pomóc w ramach funkcjonowania swojej społeczności. Słyszący działacze bardzo często znają Polski Język Migowy w ograniczonym zakresie, przez co wiedza nie jest przekazywana użytkownikom tego języka. Problemy komunikacyjne osób głuchych na uczelniach wyższych wynikają również z faktu, że jeśli komunikują się oralnie¹³, istnieje ryzyko, że można się z kimś nie porozumieć lub źle zrozumieć, mogą też istnieć tzw. bariery wejścia, przykładowo, konieczność telefonicznego umówienia spotkania w celu wyjaśnienia sprawy z kimś z władz uczelni lub z osobą z zewnątrz, na przykład z prawnikiem. Sytuacja osób, które porozumiewają się z osobami słyszącymi za pomocą kartki i długopisu nie jest efektywna, ponieważ praktyka pokazuje, że osoby niesłyszące pisząc na kartce¹⁴, otrzymują bardzo skróconą odpowiedź. Osoby słyszące są bardzo powściągliwe w pisemnym wyjaśnianiu spraw, co sprzyja poczuciu zbycia i niemocy w funkcjonowaniu w środowisku osób słyszących. W przypadku osób, które słabiej znają język polski, bariera wejścia jest jeszcze większa, ponieważ w chwili próby uzyskania informacji o możliwości pozyskania tłumacza, już na wstępie, w celu uzyskania komfortowej sytuacji komunikacyjnej, osoba głucha znajduje się na straconej pozycji. Zdarza się, że jeśli osoba głucha chce pozyskać informacje za pomocą pisma,

¹³ Oralizm - komunikacja foniczna w języku polskim; osoba głucha mówi w języku polskim oraz odczytuje mowę z ust (w różnym stopniu) i ewentualnie wspomaga się aparatem słuchowym bądź implantem.

¹⁴ Osoby głuche spotykają się często z odmową z ewentualnym dodatkiem gestu, że to nie tu i tylko tam trzeba podejść, bez wyjaśnienia na piśmie.

osoba, która ją obsługuje zaczyna "konsultować" się z innymi osobami przebywającymi w pomieszczeniu. Najczęściej obsługujący nie wie, jak powinien się prawidłowo zachować. Często obce są mu także zasady właściwego odpisania, co w konsekwencji prowadzi do wystąpienia niezrozumienia. Głusi mają wrażenie, że są "obgadywani". Nie jest to dla nich przyjemna sytuacja, ponieważ osoby słyszące rozmawiając ze sobą wymieniają dość długie kwestie w języku fonicznym, głuchy zaś dostaje w odpowiedzi kilka lakonicznych zdań. Język polski jest językiem obcym dla głuchych¹⁵, nierzadko zdarza się, że osoba głucha nie wie, w jaki sposób ma odpowiedzieć na zadane pytanie i gdzie powinna się udać w celu odwołania się od decyzji czy uzyskania porady. Uczelnie wyższe powinny być obowiązane zapewnić w takich sytuacjach udział tłumacza, które byłoby rozwiązaniem najbardziej komfortowym dla dwóch stron, sprzyjającym pełnej wymianie informacji, bez dominacji którejkolwiek ze stron.

Coraz bardziej problematyczna staje się w społeczności osób głuchych kwestia zapewnienia dostępu do kształcenia podyplomowego. Dla głuchych absolwentów studiów I lub II stopnia jest to istotna kwestia, ponieważ otwiera drogę do wybranych zawodów, jest również formą ustawicznego kształcenia się oraz szansą na awans w swojej karierze zawodowej. Uczelnie informowały studentów o niemożliwości wsparcia. W rzeczywistości, pomimo że ustawa nakłada taki

¹⁵ Język polski jest niedostępny osobom głuchym ze względu na konieczność odbioru słuchowego. Jedyny dostępny głuchym kanał to kanał wzrokowy, który sprzyja komunikacji wizualno-przestrzennej w językach migowych, na przykład w PJM. Wszelkie komunikaty, na przykład w telewizji czy uczelnianych social mediach są w języku polskim, bardzo często bez napisów i tłumaczeń, w przypadku materiałów audiowizualnych. Wiedza dotycząca otaczającego świata (słyszących) może być u osób głuchych mniejsza lub nieaktualna. Wiadomości ze świata słyszących, także od słyszących współstudentów, docierają z opóźnieniem ze względu na barierę językową. Dobrą praktyką wśród studentów jest utworzenie na portalu Facebook grupy danego roku, gdzie studenci umieszczają ostatnio zdobyte wiadomości z dziekanatu czy od wykładowcy. W takich grupach głusi studenci mają większą możliwość interakcji z innymi studentami bez udziału profesjonalistów, takich jak tłumacze, czy administracji uczelnianej, jak pełnomocnicy osób niepełnosprawnych. W takich grupach można też zaproponować przeprowadzenie petycji czy ustalić podział pracy w grupach. Portal Facebook w chwili pisania niniejszego artykułu jest jedną z najpopularniejszych platform społecznościowych służących do wymiany informacji w sposób nieformalny. Dzięki temu rozwiązaniu wypierane są tradycyjne wiadomości e-mail; studenci często publikują wiadomości e-mail od wykładowców na w/w grupie, ponieważ wiedzą, że tym kanałem szybciej dotrze on do innych osób i będzie możliwe podjęcie wspólnej dyskusji na dany temat.

obowiązek, winą obarczane jest rozporządzenie, które w swoim algorytmie nie uwzględnia słuchaczy studiów podyplomowych.

Uczelnie wielokrotnie odsyłały studentów do Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, w celu uzyskania odpowiedniego dofinansowania, z tego względu tam też się udawali. Jednakże, najczęściej otrzymywały odmowną odpowiedź, w której powoływano się na ogólny brak funduszy, bądź na niechęć przeznaczania środków powiatu na cel, który powinna sfinansować uczelnia z uwagi na obowiązek wynikający z mocy ustawy.

Istotną barierę stanowiło studiowanie na odległość w systemie *e-learning*, ponieważ uczelnia nie zapewniła dostosowania materiałów audiowizualnych w postaci napisów lub tłumacza PJM.

Kolejnym ważnym problemem było zapewnienie dostępu do nauki języka obcego, i o ile Uniwersytet Warszawski umożliwia naukę dowolnego języka obcego w formie zajęć indywidualnych¹⁶, to w przypadku niektórych innych uczelni studenci byli proszeni o uczestnictwo w zajęciach bez żadnego wsparcia, z kolei ocena była często wystawiana bez sprawdzenia ich wiedzy wyniesionej z zajęć.

Ogromnym problemem jest też brak wsparcia w postaci zapewnienia tłumacza PJM do komunikacji z innymi oraz asystenta notującego w celu dalszego utrwalania wiedzy. Należy w tym miejscu wymienić Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, który stosuje dobrą praktykę w tej kwestii¹⁷.

¹⁶ Uniwersytet Warszawski stosuje dobrą praktykę w postaci indywidualnych zajęć z dowolnego języka obcego będącego w ofercie Uniwersytetu lub zajęcia z języka polskiego jako obcego, które stanowią podstawę zaliczenia języka obcego. Po przystąpieniu do egzaminu certyfikacyjnego z języka obcego, umożliwia się także głuchym zdobycie certyfikatu z tego języka polskiego. Język polski jest traktowany przez UW jako język obcy dla głuchych studentów, a przedmioty mają taką samą rangę jak przedmioty obowiązkowe, nie jest on traktowany jako przedmiot fakultatywny.

¹⁷ Uniwersytet Warmińsko-Mazurski daje możliwość głuchemu studentowi skorzystania jednocześnie z tłumacza, który może być w tym samym czasie także nagrany za pomocą kamery oraz asystenta notującego. W przypadku niezrozumienia treści notatek, student może odtworzyć dany fragment nagrania video, które było

Obecnie wydaje się, że nowym wyzwaniem jest stworzenie warunków dostępności do pozostałej oferty uczelni, poza klasycznym rozumieniem studiów. O ile działalność w kołach studenckich można bez jakichkolwiek wątpliwości uznać za proces kształcenia, takim procesem jest też udział w uczelnianych inkubatorach przedsiębiorczości, gdzie ma miejsce nauka przedsiębiorczości i procesów biznesowych. Należy zwrócić jednak uwagę, iż skorzystanie z dostępnej oferty biura karier czy aktywne uczestnictwo w pracach samorządu studenckiego może zostać zakwalifikowane jako działalność niemająca celów dydaktycznych, mimo że działanie w stowarzyszeniach pozwala zdobyć cenne do wykorzystania w przyszłości umiejętności. Niewymienienie w ustawie poczynionych innych aktywności na uczelniach może przyczyniać się do niedostępności niektórych sfer życia akademickiego. Bardzo dyskusyjna jest kwestia, jak powinien brzmieć odpowiedni zapis w ustawie. O ile pojęcie „osoby niepełnosprawne” jest jak pojęciem szerokim i adekwatnym do wszystkich ról, jakie osoby z niepełnosprawnościami mogą pełnić na uczelniach wyższych, to zakres szczegółowy jest już mocno ograniczający. Przykładowo, stwierdzenie „w procesie kształcenia” nie definiuje, czy osoba z niepełnosprawnością jest odbiorcą kształcenia czy sama kształci inne osoby i tutaj głuchy wykładowca powinien, zgodnie z ustawą, otrzymać odpowiednie warunki do prowadzenia działalności dydaktycznej. Natomiast owy przykładowy wykładowca będący uczestnikiem zebrania swojej jednostki naukowej w celach organizacyjnych nie uczestniczy już ani w procesie rekrutacji, ani w procesie kształcenia, jak również nie prowadzi działalności naukowej, gdyż jest to praca stricte administracyjna. Czy w takim przypadku, gdy uczelnia nie zapewnia dostępności, nie będzie to dyskryminacją?

wykonane w trakcie wykładów lub ćwiczeń celem przyswojenia wiedzy. Ponadto, w przypadku niektórych kierunków ścisłych, UWM zapewnia także tutora, który wspiera studentów w procesie kształcenia. Jednocześnie nie pozbawia się studenta pozostałych form wsparcia. Za cenne informacje dziękuję Małgorzacie Mickiewicz.

Wąski zakres stwarzania warunków osobom niepełnosprawnym należałoby zmienić na stwarzanie warunków osobom z niepełnosprawnością, biorąc pod uwagę nie tylko obecny zakres ustawy, ale także życie uczelniane i akademickie. Niezwykle ważne jest również zapewnienie odpowiednich warunków w trakcie organizowanych wydarzeń poza macierzystą uczelnią, na przykład w trakcie reprezentacji uczelni poza jej murami, tak, aby osoby głuche, na których się koncentrujemy w niniejszym artykule, miały równy dostęp do zewnętrznych przedsięwzięć, które mają znaczenie w życiu akademickim- do zebrań, zdobywania nagród, udziału w konferencjach czy zdobywania kapitału społecznego, co przyczyni się do możliwości zdobycia takich samych osiągnięć i rozpoznawalności oraz wypracowania pozycji eksperta w środowisku naukowym jak inne osoby, które nie potrzebują takiego wsparcia, w tym wypadku w procesie komunikacji.

Niektórzy reprezentanci środowiska Głuchych w trakcie dyskusji zastanawiali się, czy zapisy ustawy nie powinny być bardziej szczegółowe i zamiast zapisu dość ogólnego traktującego o stwarzaniu warunków do pełnego udziału w uczelnianym życiu, nie powinny się znaleźć wyszczególnione rodzaje wsparcia, na przykład zagwarantowanie tłumacza PJM. Osobiście uważam, że istniejące zapisy są bardzo uniwersalne, ponieważ pozwalają na indywidualne podejście do osób niesłyszących czy osób z inną niepełnosprawnością. Tym samym zapewnione są inne możliwości nieszablonowego podejścia, a także jest otwarte na rozwój nowych form wsparcia, co nie wymaga aktualizacji ani ustawy, ani rozporządzeń. Krzywdzące są natomiast, zarówno dla głuchych, jak i uczelni wyższych, przepisy rozporządzenia, które w swoim algorytmie wyliczającą wysokość dotacji przeznaczanej jedynie na studentów, doktorantów i pracowników. Jest to niezwykle kłopotliwe zwłaszcza w dobie zmieniającej się sytuacji na rynku pracy i coraz bardziej powszechnego wyparcia świadczenia pracy w oparciu o umowę o pracę. Z sytuacją taką można się spotkać także w środowisku akademickim, w szczególności przy pracy przy różnych

grantach naukowych, gdzie często wykonawcy są zatrudniani na w oparciu o umowy cywilnoprawne.

5. Wnioski

Ustawa regulująca dostępność do szkolnictwa wyższego osób z niepełnosprawnościami jest aktem normatywnym, który w stosunku do poprzednio obowiązującej ustawy zwiększył zakres możliwości stworzenia im warunków pełnego udziału w procesie rekrutacji. Dodatkowo, poprzez rozporządzenie, zwiększyła także zakres wyliczania dotacji o pracowników z niepełnosprawnością, co czyni dodatkową zachętę dla uczelni do ich zatrudniania. Jednakże w praktyce Głusi nadal mogą domagać się dostępu do jedynie wybranych obszarów życia akademickiego, natomiast stan (nie)dostępności wielu uczelni przyczynia się do wysokiego stopnia rezygnacji z rozpoczętych studiów. Dużym problemem jest też brak jasnej procedury odwoławczej oraz brak funkcji rzecznika osób niepełnosprawnych, do którego można byłoby się zwrócić w celu odwołania po wyczerpaniu wszystkich kroków na uczelni. To wszystko sprawia, że zapisy ustawy i rozporządzeń wymagają poczynienia dalszych prac w celu ich udoskonalenia.

Bibliografia

Baran A. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 r.*, Warszawa 2007.

Głusi i nie(do)słyszający na uczelni wyższej w Polsce, Butkiewicz A., Czajkowska-Kisil M., [w:] Świdziński M. (red.), *Sytuacja osób głuchych w Polsce*, Warszawa 2014.

Głusi na uczelniach wyższych w Polsce, Rutkowski P., Talipska M., [w:] Woźnicka E. (red.), *Edukacja niesłyszących - wczoraj, dziś, jutro*, Łódź 2017.

Kształcenie akademickie głuchych, Rutkowski P., Talipska M., [w:] Sak M. (red.), *Edukacja głuchych*, Warszawa 2014.

Łuczak J., *Polityka językowa Unii Europejskiej*, Warszawa 2010.

Łysoń P. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2010 r.*, Warszawa 2011.

Łysoń P. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2011 r.*, Warszawa 2012.

Łysoń P. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2012 r.*, Warszawa 2013.

Łysoń P. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 r.*, Warszawa 2014.

Marciniak G. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 r.*, Warszawa 2008.

Marciniak G. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 r.*, Warszawa 2009.

Nałęcz S. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 r.*, Warszawa 2010.

Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 października 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym Dz.U. 2017 poz. 2183.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 r. w sprawie sposobu podziału dla uczelni środków finansowych na

świadczenia dla studentów oraz na zadania związane z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej Dz.U. 2018 poz. 1850.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 marca 2015 r. w sprawie sposobu podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych Dz.U. 2015 poz. 463.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2004 r., Bielewicz Ł., Gołaszewska H., Kilińska D., Szuryga Małgorzata (red.), Warszawa 2005.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2005 r., Francka A., Ulatowska M., Chojnicka M. (red.), Warszawa 2006.

Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 r., Auksztol J., Buńko M. (kier.), Warszawa 2018.

Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw Dz.U. 2011 nr 84 poz. 455.

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce Dz.U.2018 poz 1668.

Żyra M. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 r.*, Warszawa 2015.

Żyra M. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2015 r.*, Warszawa 2016.

Żyra M. (kier.), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2016 r.*, Warszawa 2017.